

Vår referens/dnr:

201/2018

Utbildningsdepartementet

Er referens/dnr:

103 33 Stockholm

U2018/04199/UH

2019-03-28

Remissvar avseende betänkandet Ökad attraktionskraft för kunskapsnationen Sverige (SOU 2018:78)

Tillgången till rätt kompetens är helt avgörande för näringslivet. Näringslivets tillväxt och konkurrenskraft bygger i hög grad på att företagen kan rekrytera personal med rätt kompetens. En av fyra rekryteringar misslyckas i dag. Högskoleutbildade är den näst mest eftersökta gruppen; de med forskarutbildning är svårast att rekrytera. Kompetensbristen i landet hämmar företagets tillväxt, vilket i sin tur hindrar välståndsutvecklingen i landet.

Näringslivets forskning och utveckling sker ofta där kompetensen hos högskolans forskargrupper är världsledande. De studenter, forskare och forskningsgrupper som besitter kompetens som kommer från ledande forskningsmiljöer inom olika områden är attraktiva. Att svenska lärosäten blir skickligare och attraktivare deltagare i den internationella kunskapsutvecklingen är därför mycket viktigt. Bland annat för att företag som är verksamma i Sverige ska vara attraktiva när företagen fattar beslut om var olika tjänster ska placeras. I globala företag är det lätt att forsknings- och utvecklingstjänster hamnar där rätt person befinner sig. Det är därför angeläget att svenska lärosäten arbetar för att bli internationellt attraktiva för studenter, forskare, lärare och investeringar – inte minst för att skapa möjligheter till samverkan med näringslivet.

En väl fungerande internationalisering innebär att lärare och forskargrupper själva söker sina samarbetsparter och arenor utifrån de specifika kunskaper det handlar om. Därför är det viktigt att internationalisering uppmuntras från lärosätena och ingår i planer, utbildningar, meritering av forskare med mera. Målet bör vara att fler lärare och forskargrupper är medvetna om, och en del av, världsledande nätverk inom sitt område. Att lärosätenas personal är rörliga och internationella är rimligen ett effektivt och direkt sätt att internationalisera verksamheten. Därför bör det finnas en återhållsamhet i de statliga centrala funktionerna – även om det finns behov även av dem.

Vi ser också behov av att locka toppstudenter till svenska lärosäten. Det måste också finnas goda möjligheter för dem att bedriva studier och att hitta arbete efter examen. Det behövs en aktiv svensk rekryteringspolitik för studenter och forskare. Det rör också fler frågor om migrationsregler, lärosätenas autonomi men också frågor om bostäder och skatter. Regeringen behöver ha en bred syn.

Med bakgrunden ovan är vi positiva till förslag som stärker internationaliseringen av svenska lärosäten i samverkan med näringslivet. Lärosätena bör ges stora frihetsgrader i hur internationaliseringen genomförs, men det bör också ingå i styrning och resurstilldelning för lärosätena och vara föremål för uppföljningar och utvärderingar.

Övergripande om betänkandet

Svenskt Näringsliv tillstyrker betänkandets riktning och delar utredningens bild av att det finns ett stort behov av samordning och kraftsamling för internationalisering av högre utbildning och forskning. Nedan lämnas några övergripande synpunkter. Sedan följer några närmare kommentar om ett antal frågor. I de efterföljande avsnitten lämnas synpunkter på några av förslagen i betänkandet.

- I begreppet kunskapsnation bör näringslivet ingå. Det är väsentligt att samarbete med näringslivet införs i strategin och att näringslivets villkor, behov och deltagande tydligare tas in.
- En strategi för internationalisering måste ta sin utgångspunkt i kompetensbehoven som finns på arbetsmarknaden och ses som en del i att stärka Sveriges och näringslivets konkurrenskraft. Andra länder ser över sin politik för att attrahera eftersökt kompetens – studenter, doktorander och forskare. På samma sätt behöver Sverige utveckla arbetet med frågorna.
- Generellt är vi positiva till förslagen kring att samordna aktörer, till exempel genom en ny plattform, men tveksamma till att bygga upp flera parallella forum. Vi anser det viktigt att säkerställa kopplingen till andra utredningar och förslag som finns, exempelvis slutbetänkandet från Styr- och resursutredningen (Strut) och av regeringen antagna strategier med anknytning till området.
- Internationell samverkan och internationella kontakter är viktigt för alla studenter även svenska.

Ett mål för samarbete med näringslivet

Det är svårt att tänka sig en strategi med målet att "skapa bästa möjliga förutsättningar för Sverige som global kunskapsnation" som inte tidigt och tydligt tar upp frågor som rör näringslivet.

Vi anser att ett specifikt mål rörande samarbete med näringslivet bör införas i strategin och att näringslivets villkor, behov och deltagande tydligare tas in i förslagen i det remitterade betänkandet.

Styr- och resursutredningen (Strut) och tidigare strategier

Svenskt Näringsliv noterar att flera av frågorna rör styrning och resurstilldelning avseende lärosätena. Dessa frågor berörs i slutbetänkandet från Styr- och resursutredningen (Strut) (U 2017:05): En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan (SOU 2019:6). Dessa förslag behöver samordnas.

Detta understryks av problemen vi pekade på i vårt remissyttrande avseende Internationaliseringsutrednings förslag till strategi. I det betänkandet beskrevs svagheten med strategier som instrument.

De två tidigare strategierna för internationalisering har tydligen haft begränsad genomslagskraft. Den första strategin har inte uppdaterats och någon samlad uppföljning av strategin har inte genomförts. Enligt betänkandet har de understrategier som aviserats för den andra strategin inte kommit till stånd. Mycket lite av det uppföljande arbetet som förespeglades med strategierna tycks ha genomförts, enligt utredningen. Det finns fler strategier som rimligen berörs, till exempel Sveriges exportstrategi och En svensk flygstrategi – för flygets roll i framtidens transportsystem (dnr N2017/00590/MRT).

Det finns alltså ett behov av en samlande och samordnade politik för reformer inom högskoleområdet. Svenskt Näringsliv har pekat på behovet av reformer och en färdplan för

det arbetet, se rapporten En akademi för kunskapsekonomin – reformer för en högskola i världsklass (Svenskt Näringsliv 2019). Det går lätt att se behovet av en period om kanske tio år med reformer inom området.

Utländska filialuniversitet

Vi välkomnar ambitionen att undanröja hinder som begränsar svenska universitet och högskolor så att de ges bästa möjliga förutsättningar att agera eller vid behov kunna etablera verksamhet i utlandet. På motsvarande sätt bör regeringen ta initiativ till åtgärder som möjliggör och främjar etableringen av utländska lärosäten i Sverige, till exempel genom filialuniversitet.

Sverige bör också sträva efter att vara attraktivt för utländska universitetsetableringar. Genom att möjliggöra för utländska universitet att etablera sig och ge utbildningar i Sverige skulle det svenska högskolelandskapet få välbehövliga inslag av mångfald och nytänkande.

Regeringen bör engagera sig för att ett utländskt universitet etablerar en filial i Sverige. Det gäller både lagstiftningsåtgärder, myndighetsstyrning och främjandearbete. Sverige bör ha som mål att ett högt rankat lärosäte ska ha etablerat ett filialuniversitet i Sverige under perioden 2020–2030. Det bör vara ett mål i sig, och blir ett kvitto på svensk attraktionskraft som studie- och kunskapsnation.

Kunskapsbaserade tillgångar

Svenskt Näringsliv vill i anslutning till utredningen särskilt lyfta frågor kring de kunskapsbaserade tillgångarna, såsom bland annat patent och upphovsrättigheter.

Forskningsresultat kan ofta utmynna i sådant som skulle kunna utgöra kunskapsbaserade tillgångar. För att detta ska kunna göras på bästa möjliga sätt är det viktigt att säkerställa att kompetens finns kring dessa hos de individer och organisationer som ska ingå i internationell samverkan. Detta är en viktig nyckel för att de värden som skapas i kunskapsnationen Sverige inte ska gå förlorade.

Närmare om förslagen i betänkandet

Nedan kommenterar Svenskt Näringsliv några av förslagen i betänkandet.

3.6.1 Samverkande myndigheter får ett uttalat uppdrag att bedriva internationell omvärldsanalys

Utredningens förslag: Universitets- och högskolerådet, Universitetskanslersämbetet, Svenska institutet, Vinnova och Vetenskapsrådet får i uppdrag att stödja internationaliseringen av svensk forskning, högre utbildning och forskningsnära innovation genom en kontinuerlig, internationellt orienterad omvärldsbevakning och omvärldsanalys. Uppdraget förs in i respektive myndighets instruktion. Myndigheterna tillförs sammanlagt fem miljoner kronor per år för uppdraget.

Svenskt Näringsliv välkomnar förslaget om uppdrag att bedriva internationell omvärldsanalys.

I uppdraget för denna omvärldsanalys bör också ingå att särskilt samverka med näringsliv som investerar mycket globalt i forskning och samverkan med lärosäten och kunna analysera och rapportera vad som är viktiga faktorer i företags investeringsbeslut.

Utredningen anser att regeringen bör stötta lärosätenas strategiska internationalisering genom att göra omvärldsbevakning och omvärldsanalys till ett särskilt uppdrag till den plattform för internationalisering som föreslås i betänkandet. Därför bör det ingå i uppgifterna för

de myndigheter som ingår i styrgruppen att bedriva internationell omvärldsbevakning och omvärldsanalys av relevans för svenska aktörer inom högre utbildning, forskning och forskningsnära innovation.

Syftet med uppdraget är att stödja framför allt lärosätenas och forskningsfinansiärernas långsiktiga internationella relationsskapande, men även svenska bilaterala relationer inom högre utbildning och forskning. Resurserna föreslås väsentligt förstärkas genom att myndigheterna sammantaget tillförs fem miljoner kronor per år.

Förslaget innebär att myndigheternas uppdrag ska tydliggöras i respektive myndighets instruktion. Det förefaller rimligt. I bakgrunden tecknas bilden av omvärldsbevakningen hittills har varit utvecklad och disparat. I en jämförelse kan det då tänkas att utredningens förslag är av samlande och samordnande karaktär. Emellertid är det flera myndigheter som ska samarbeta och samverka med lärosätena. Detta ställer stora krav på både styrning av dessa myndigheters arbete och en mycket god förmåga att samarbeta med lärosätena hos myndigheterna för att systemet ska fungera effektivt. Möjligen underskattar utredningen svårigheterna i detta när den kort skriver: "Myndigheterna bör i sin tur fördela sina arbetsinsatser inom omvärldsbevakningen."

3.6.2 En utvecklad och stärkt utlandsorganisation

Utredningens förslag:

- En utvecklad utlandsorganisation bygger primärt på nuvarande innovations- och forskningskontor.
- Innovations- och forskningskontorens uppdrag justeras så att relevansen för svenska universitet och högskolor ökar.
- Dialogen mellan kontoren och universitet och högskolor stärks och institutionaliseras.
- Sambandet med en Sverigebaserad omvärldsanalys tydliggörs.
- Innovations- och forskningskontorens bemanning utökas så att kontoren kan omfatta två utsända och minst två lokalanställda. Verksamheten tillförs därför 30 miljoner kronor per år.
- Efter en utvärdering övervägs frågan om huvudmannaskapet för innovations- och forskningskontoren i förhållande till behovet av nära samarbete med organisationens avnämre.

Svenskt Näringsliv anser att förslaget om en utvecklad och stärkt utlandsorganisation behöver utvecklas.

Det skulle kunna vara mer effektivt att öka kraven och incitamenten för lärosäten att deras lärar- och forskargrupper ska ha en egen internationaliseringsplan (till exempel med styrnings- och resurstilldelningssystemet), helst också med företag som letar världsledande kompetens och forskning inom området. Resurserna gör mer nytta om lärar- och forskargrupper internationaliseras mer.

Det finns förmodligen många lärosäten och intressenter som skulle ha nytta av utlandsorganisationen. I ett sådan organisation måste näringslivets roll som intressent och avnämre utvecklas.

Utredningen har vägt behovet av ett enhetligt och överskådligt "ekosystem för främjande av Sverige som kunskapsnation", vilket Sverige för närvarande strävar efter, mot behovet av en organisation som på ett tydligt sätt motsvarar universitets och högskolors behov.

Som Svenskt Näringsliv påpekade i sitt remissvar till utredningens delbetänkande är det svårt att tänka sig en strategi med målet att "skapa bästa möjliga förutsättningar för Sverige som global kunskapsnation" som inte tidigt och tydligt tar upp frågor som rör näringslivet.

Följaktligen hade ett enhetligt och överskådligt system för att främja Sverige som kunskapsnation varit att föredra.

Även om utredningen har tagit fasta på förslag som har relevans för universitet och högskolor kunde man även i det arbetet tagit större hänsyn till samarbete med mera med näringslivet. Det kan gälla en mer utvecklad syn på gränssnitt och former för samarbete.

Innovations- och forskningskontoren har också i uppdrag att arbeta i linjen med regeringens exportstrategi. Svenskt Näringsliv understryker vikten av att näringslivsaspekter och främjande även fortsatt är en viktig del av kontorens verksamhet.

En kompletterande utlandsorganisation skapas

Utredningens förslag: Två utlandskontor skapas inom ramen för ett pilotprojekt. En av myndigheterna inom plattformen för internationalisering utses till huvudman. Pilotkontoren finansieras genom att 10 miljoner kronor per år under fem år tillförs den myndighet som utses till huvudman.

Pilotkontoren utvärderas tillsammans med innovations- och forskningskontoren efter fem år.

Svenskt näringsliv är emot parallella utlandsorganisationer och anser att en det är angeläget att snabbt få en stabil och effektiv form för verksamheten.

Utredningen diskuterar huvudmannaskapet för innovations- och forskningskontoren som har flyttats in i Regeringskansliet. Det tycks enligt utredning har lett till en mer ineffektiv verksamhet då kostnaderna har stigit. Vidare har verksamheten sedan år 2000 haft fyra huvudmän. Det är enligt Svenskt Näringsliv angeläget att man snabbt kommer till en stabil och effektiv form för verksamheten.

Verksamhetens karaktär innebär att det är lämpligt, av principiella och praktiska skäl, att placera den utanför Regeringskansliet. Då blir ansvarsfördelning och inriktning tydligare visavi uppdragsgivaren (regeringen) och andra intressenter (jämför om befintlig organisation ovan).

3.6.3–3.6.4 Svenska institutet

I avsnitt 3.6.3 föreslås att Svenska institutet ska informera om Sverige som kunskapsnation och i 3.6.4 föreslås att institutets uppdrag att öka kännedomen om Sverige som studie-destination utökas.

Utredningens förslag: Förordningen med instruktion för Svenska institutet ändras så att det framgår att institutet ska informera om Sverige som kunskapsnation i utlandet. Uppdraget innebär att Svenska institutet i samverkan med universitet och högskolor, forskningsfinansiärer och andra statliga myndigheter ska informera om svensk högre utbildning, forskning och innovation samt marknadsföra svensk högre utbildning i andra länder. Uppdraget ska genomföras i dialog med den av utredningen föreslagna plattformen för internationalisering.

Vidare ges Svenska institutet i uppdrag att skapa ett program för svenska forsknings- och högre utbildningsambassadörer.

För uppdragen ökar Svenska institutets anslag med 10 miljoner kronor per år.

Utredningens förslag: Svenska institutets uppdrag att främja och marknadsföra Sverige som studiedestination förstärks. Myndigheten bör tillföras 10 miljoner kronor för uppgiften.

Utredningens bedömning: Lärosätena bör överväga om en andel av studieavgifterna kan användas för lärosätetsgemensam marknadsföring, exempelvis inom Svenska institutet.

Svenskt Näringsliv välkomnar förslaget om att Svenska institutet ska informera om Sverige som kunskapsnation och öka kunskapen om Sverige som studiedestination.

Svenska institutets uppdrag bör ingå i en satsning på en aktiv svensk rekryteringspolitik. Svenskt Näringsliv har under flera år pekat på behovet av en konsekvent och sammanhållen svensk rekryteringspolitik. Om Sverige ska stå starkt i en allt hårdare global konkurrens måste vi vara ett attraktivt land för talanger – svenska såväl som utländska.

Rekryteringspolitiken kan med fördel genomföras i samarbete med näringslivet. Utlandsmyndigheter och andra myndigheter bör ha i uppdrag att underlätta och bidra till rekrytering av internationella studenter. Det kan också ske i samarbete med näringslivet.

3.6.7 Vidareutveckling av Team Sweden för behov inom utbildning och forskning

Utredningens förslag: Befintliga Team Sweden-grupperingar får i uppdrag att inkludera lärosätenas och forskningsfinansiärernas perspektiv i sitt arbete. Styrgruppen för plattformen för internationalisering får i uppdrag att verka för att Team Sweden-konceptet tillgodoser dessa perspektiv.

En Team Sweden Kunskap-gruppering skapas för att främja internationella relationer inom forskning och högre utbildning.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget om vidareutveckling av Team Sweden för behov inom utveckling och forskning.

En Team Sweden Kunskap-gruppering behöver en tydlig struktur och ett tydligt mandat om vad den ska åstadkomma. Som hela Team Sweden-satsningen bör även denna grupp effektutvärdera sitt arbete.

Möjligen bör förslaget utvecklas ytterligare då Team Sweden-grupperingarna är inriktade på att stödja export. Ökad svensk utbildningsexport är önskvärd och kan mycket väl ingå i internationaliseringen av svenska lärosäten. Vidare kanske man ska se en stegvis utveckling av arbetet i Team Sweden-grupperingarna.

Svenskt Näringsliv vill särskilt framhålla att utifrån ett forskningsperspektiv är det problematiskt att Patent- och registreringsverket inte ingår i Team Sweden. Detta med tanke på att det som blir resultaten av forskning är kunskapsbaserade tillgångar. Det borde således säkerställas att kompetens kring hantering av sådan finns med i Team Sweden. Risken finns annars att tillgångarna går förlorade.

3.6.8 Stärkt samordning inom Regeringskansliet

Utredningens rekommendation: Regeringskansliets styrgrupp för innovations- och forskningskontoren får i uppdrag att samordna Regeringskansliets övriga insatser för främjande av Sverige som kunskapsnation.

Utbildningsdepartementet, Vetenskapsrådet och representanter för universitet och högskolor ingår i Nämnden för Sverigefrämjande i utlandet.

Svenskt Näringsliv avstyrker förslaget om stärkt samordning inom Regeringskansliet, men ser ett värde i den utvidgade representationen i Nämnden för Sverige främjande i utlandet.

Stärkt samordning kan i sig vara önskvärt. Som noteras avseende förslagen i avsnitt 3.6.1 ovan är den nya organisationen inte oproblematiserad. Samordningen bör följa av hur en stabil och effektiv form för arbetet utformas så att gängse arbets- och beredningsformer kan följas.

Den utvidgade representationen i Nämnden för Sverigefrämjande i utlandet förefaller rimlig.

4.4 En struktur för samordning etableras

Utredningens förslag: Svenska institutet, Universitetskanslersämbetet, Universitets- och högskolerådet, Vetenskapsrådet och Vinnova får i uppdrag att inrätta en plattform för internationalisering för samordning av frågor som påverkar internationalisering inom högre utbildning, forskning och forskningsnära innovation.

Regeringen utser myndighetscheferna för Svenska institutet, Universitetskanslersämbetet, Universitets- och högskolerådet, Vetenskapsrådet, Vinnova, en representant för övriga forskningsfinansiärer samt två representanter för lärosätena att utgöra en styrgrupp för plattformen. Uppdraget för styrgruppen är att gemensamt utforma och leda arbetet i plattformen för internationalisering.

Arbetet i plattformen för internationalisering kan organiseras i flera olika grupperingar, där myndigheter, organisationer och representanter för studenter kan medverka. Universitets- och högskolerådet får i uppdrag att upprätta en sekretariatsfunktion för styrgruppen med bidrag från övriga myndigheter i styrgruppen.

Myndigheterna tillförs 3 miljoner kronor för denna uppgift. Plattformen för internationalisering ersätter verksamheten inom det nuvarande Forum för internationalisering. Det nuvarande IntSam föreslås ingå i strukturen. Frågor som gäller samarbete inom EU bör primärt inte ingå i arbetet, men synergier med EU:s program ska eftersträvas.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget om en struktur för samordning.

Vi tror det är bra att myndigheterna får ett tydligt uppdrag att diskutera och lära av varandra i frågor som rör internationalisering. Dock är vi tveksamma till vad som kan åstadkommas inom ramen för föreslagen finansiering om tre miljoner kronor.

Som Svenskt Näringsliv påpekade i remissyttrandet avseende internationaliseringsstrategin så finns det ett behov av att förstärka och tydliggöra hur näringslivet involveras i internationaliseringsarbetet. Det lär behövas även i samordningsstrukturen som föreslås här.

5.5 Ett närmare partnerskap mellan lärosäten och arbetslivsföreträdare

Utredningens rekommendationer:

- Lärosätena tar ett större ansvar för att öka utländska studenters kontakter med arbetslivet och det omgivande samhället.
- Lärosätena arrangerar sina engelskspråkiga utbildningsprogram så att de innehåller moment av praktik eller annan arbetslivsanknytning.
- Lärosäten och arbetslivsföreträdare samarbetar närmare i partnerskap om enskilda utbildningsprogram i syfte att skapa praktikmöjligheter eller mentorskap för utländska studenter.

Svenskt Näringsliv tillstyrker rekommendationerna om ett närmare partnerskap mellan lärosäten och arbetslivsföreträdare.

På ett övergripande plan är detta rimliga och angelägna rekommendationer. Svenska lärosäten behöver göra mer. Utredningen redogör också rekommendationer från näringslivsorganisationer i betänkandet. Endast 20 procent av de inresande studenterna och doktoranderna stannar och arbetar i Sverige efter avslutade studier, vilket är något lägre än i jämförbara OECD-länder.

Kontakt med arbetsmarknaden är en grundförutsättning för studenternas övergång till arbetslivet efter utbildningen. Detta gäller både internationella som svenska studenter, men särskilt relevant för internationella studenter och doktorander som saknar kontakter på och

grundläggande kunskaper om den svenska arbetsmarknaden. Kontakt med arbetsmarknaden kan innebära olika saker – sommarjobb, examensarbete, mentorskap, föreläsningar, studiebesök, men också möjlighet att lära sig det svenska språket och den svenska kulturen.

Det är också angeläget att regering och riksdag tar ansvar för att skapa rätt förutsättningar i detta avseende. Det kan gälla lagstiftning – regeringen behöver underlätta talangattraktionen till Sverige genom förbättrat regelverk för migration i syfte att fler få relevant arbete och stannar efter utbildning i Sverige.

Styr- och resurstilldelningssystem för lärosätena bör utformas för att uppmuntra samverkan med näringslivet och utbildningars om knyter an till arbetsmarknaden. Ökade möjligheter för lärosätena att ta ett större ansvar för antagning, bostäder med mera för att erbjuda helhetslösningar är som möjliggör internationalisering behöver ingå i ett fortsatt reformarbete avseende lärosätenas autonomi.

6.6.1 Snabbare handläggning och tidigare besked

Utredningens förslag: Utlänningsförordningen ändras så att universitet och högskolor kan certifieras för bedömningar av utlänningars avsikt att studera i Sverige inför Migrationsverkets beslut om uppehållstillstånd för studier. Migrationsverket bemyndigas att besluta om certifiering av universitet och högskolor för bedömning av studieavsikt. Ett system för certifiering av universitet och högskolor utvecklas vid Migrationsverket.

Efter utvärdering av de förslagna förordningsändringarna initierar regeringen en utredning om certifiering av universitet och högskolor för mer generell hantering av ansökningar om uppehållstillstånd för studier och forskning samt arbetstillstånd.

Utredningens rekommendationer:

- Universitet och högskolor utvecklar riktlinjer för att säkerställa en antagningsverksamhet i samklang med migrationsprocessen.
- Migrationsverket förstärker och vidareutvecklar arbetet med att förkorta handläggningstiderna för såväl studenter och doktorander som anställda.
- Migrationsverket ser över och ändrar den nuvarande tremånadersgränsen för banktillgodohavanden vid förstagångsansökningar.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslagen om snabbare handläggning och tidigare besked.

Sverige har haft omfattande problem med långa handläggningstider och kompetensutvisningar. Arbetet med att korta handläggningstiderna och utveckla bättre sätt att hantera uppehållstillstånd med mera måste vara kontinuerligt. Den renomméskada som Sverige har lidit påverkar möjligheterna att attrahera och behålla studenter och medarbetare. Det skadar svensk konkurrenskraft. Om inte förslagen i betänkandet genomförs måste regeringen vidta andra åtgärder som löser problemen.

6.6.3 Förbättrade villkor för doktorander

Utredningens förslag: Regeringen ser över möjligheten att förbättra villkoren för utländska doktorander som genomför en del av sin forskarutbildning i Sverige (gästdoktorander) att få uppehållstillstånd.

Utredningens rekommendationer: Migrationsverket och lärosätena fördjupar sin dialog beträffande doktorander från tredjeland för att åstadkomma smidigare processer för uppehållstillstånd.

Migrationsverket tydliggör sin praxis kring kraven för statusbyte för personer som befinner sig i Sverige med annan grund för uppehållstillstånd och som söker uppehållstillstånd för studier på forskarnivå.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslagen och rekommendationerna om förbättrade villkor för doktorander.

7.4.3 Full kostnadstäckning bör fortsätta att gälla som princip för prissättningen

Utredningens rekommendationer: Universitet och högskolor fastställer principer för full kostnadstäckning av studieavgifter.

Universitet och högskolor redovisar tydligt för sökande och studenter vad som ingår i studieavgiften.

Svenskt Näringsliv anser att utvecklingen bör gå i en riktning mot högre handlingsfrihet för lärosätena vad gäller studieavgifterna.

7.5.2 Kravet om samma avgift inom samma utbildning bör utgå

Utredningens förslag: Bestämmelsen i förordningen om anmälningssavgift och studieavgift vid universitet och högskolor om att studieavgiften ska vara densamma för alla studieavgiftsskyldiga studenter som går samma utbildning vid samma tillfälle upphävs. Till följd av detta upphävs även möjligheten till undantag från denna bestämmelse. Motsvarande förändringar bör göras i ramavtal mellan staten och enskilda utbildningsanordnare.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget om studieavgift.

7.5.3 Villkor för återbetalning av studieavgifter bör förtydligas

Utredningens förslag: Bestämmelsen om återbetalning av studieavgift i förordningen om anmälningssavgift och studieavgift vid universitet och högskolor ändras så att det ska vara tvingande för en högskola att betala tillbaka hela eller en del av studieavgiften om studenten är förhindrad att delta i utbildningen på grund av

1. att uppehållstillstånd inte beviljats eller förlängts, eller
2. personliga skäl såsom egen sjukdom eller sjukdom i familjen.

Högskolan får i andra fall betala tillbaka hela eller en del av studieavgiften om det finns särskilda skäl.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget om villkor för återbetalning av studieavgift.

7.5.4 Bestämmelser om avstängning bör upphävas

Utredningens förslag: Bestämmelserna om avstängning på grund av utebliven betalning i förordningen om anmälningssavgift och studieavgift vid universitet och högskolor upphävs. I stället anges i förordningen att en student som inte betalat studieavgiften för en kurs inte får registrera sig på den kursen förrän avgiften är betald.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget avstängning.

8.4.1 Lärosätena ska förfoga över 120 miljoner kronor av stipendiemedlen och avgöra hur de ska användas

Utredningens förslag: Universitet och högskolor förfogar över 120 miljoner kronor efter fördelning av Universitets- och högskolerådet. Medlen bör kunna användas för nedsättning av studieavgift och för bidrag till levnadsomkostnader upp till nivån motsvarande studiemedel enligt studiestödslagen.

Stipendieprogrammet utvärderas i samband med utvärderingen av internationaliseringsstrategin.

Stipendieprogrammet bör löpande följas upp av Universitets och högskolerådet.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget om att lärosätena ska förfoga över 120 miljoner kronor av stipendiemedlen och avgöra hur de ska användas.

8.4.2 Ett nytt program för flaggskeppsstipendier till högt kvalificerade studenter

Utredningens förslag: Universitets- och högskolerådet fördelar inom ramen för ett nytt stipendieprogram 50 miljoner kronor i stipendier som kan täcka såväl studentens studieavgift som levnadsomkostnader. Stipendium kan ges till högt kvalificerade studenter från tredjeland och avse studier på masterutbildningar med anknytning till en framstående forskningsmiljö. Stipendiaterna ska nomineras av lärosätena och kunna komma från samtliga vetenskapliga områden. Stipendieprogrammet utvärderas i samband med utvärderingen av internationaliseringsstrategin.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget om ett nytt program för flaggskeppsstipendier till högt kvalificerade studenter.

Stipendier till internationella studenter är ett viktigt verktyg för attraktionskraft och hög etableringsgrad. Nuvarande stipendier är i mycket kopplade till den internationella utvecklingspolitiken (biståndspolitiken). Det måste till fler stipendier som fokuserar på att attrahera och behålla topptalanger, oavsett ursprungsland.

Dagens koppling till biståndspolitiken begränsar lärosätenas möjligheter att använda stipendierna för strategiska internationella samarbeten. Därför bör de talangorienterade stipendierna öka i omfattning, samtidigt som lärosätena ges större möjligheter att själva besluta om utformning och inriktning. Vidare bör det finnas möjligheter till och en uppmuntran att samarbeta med näringslivet i ett nytt program för flaggskeppsstipendier. Stipendierna bör fokusera på områden som även är av intresse för näringslivet, så att så stor nytta som möjligt kan uppnås för kunskapsnationen Sverige.

8.4.3 Ett nytt stipendieprogram för nationella bilaterala samarbeten

Utredningens förslag: 50 miljoner kronor fördelas av Universitets- och högskolerådet till ett stipendieprogram att användas vid bilaterala avtal mellan Sverige och annat land efter regeringens beslut. Medlen avsätts i samband med att avtal tecknas. Stipendieprogrammet utvärderas i samband med utvärderingen av internationaliseringsstrategin.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget om ett nytt stipendieprogram för nationella bilaterala samarbeten.

Det bör prövas om det behövs närmare riktlinjerna för stipendieprogrammet, som till exempel förhåller sig till handels- och näringslivsfrågor. Vidare är utvärdering av programmet mycket angelägen.

8.4.4 Lärosätena ska kunna använda högst 0,3 procent av takbeloppet för nedsättning av studieavgiften inom strategiska samarbeten

Utredningens förslag: Universitet och högskolor får använda upp till 0,3 procent av anslaget för utbildning på grundnivå och avancerad nivå för att sätta ned studieavgiften för tredje-landsstudenter i särskilda fall.

Studieavgiftsförordningen ändras så att det framgår att universitet och högskolor får sätta ned studieavgiften för en student där högskolan särskilt beslutar om det. Studieavgiften får i sådana fall bekostas av anslagsmedel upp till den nivå som regeringen beslutar.

Universitet och högskolor ges också rätt att meddela föreskrift om i vilka fall anslagsmedel får bekosta en nedsättning av studieavgiften.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget att lärosätena ska kunna använda högst 0,3 procent av takbeloppet för nedsättning av studieavgiften inom strategiska samarbeten.

8.4.6 Privat finansiering av stipendier

Utredningens förslag: Regeringen utreder hur en avdragsrätt för utgifter till utbildning som har koppling till ett företags kärnverksamhet kan utformas, i syfte att möjliggöra för donationer för stipendier för studieavgiftsskyldiga studenter.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget om att utreda privat finansiering av stipendier.

Stipendier till internationella studenter är ett viktigt verktyg för attraktionskraft och hög etableringsgrad. Det måste till fler stipendier som fokuserar på att attrahera och behålla topp-talanger, oavsett ursprungsland. Talangorienterade stipendierna bör öka i omfattning, och möjligheterna för näringslivet att erbjuda sådana stipendier bör öka.

Det kan konstateras att incitament för att understödja detta kan utformas på flera sätt. Skattemässig avdragsrätt skulle innebära avsteg från principerna om enkla och generella skatteregler. Vidare skulle företag som gör förlust inte ha (omedelbar) nytta av avdragsrätt, medan en tydligare likabehandling skulle åstadkommas om incitamentet sker över statsbudgetens utgiftssida. Åtgärder över statsbudgetens utgiftssida skulle också underlätta transparens kring prioriteringar i finanspolitiken.

8.4.7 Stipendier för studenter från biståndsländer

Utredningens förslag: Stipendierna som riktas mot studenter från biståndsländer bör kunna vara föremål för utvidgning. Tillkommande medel bör främst avse utbytesprogram.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget om stipendier för studenter från biståndsländer.

I avsnittet om förslaget skriver utredningen att det kan vara mycket vanskligt att ange vilka utbildningsinriktningar som är relevanta för hållbar utveckling i biståndsländer. I den tidigare redogörelsen i avsnittet saknas också utvecklade skrivningar om betydelsen av näringslivs- handels- och ekonomiiinriktade utbildningar. Sådana utbildningar bör ingå i kommande överväganden, även om Svenskt Näringsliv delar utredningens syn att behovet kan vara svårt att förutse.

10.2 Utredningens förslag om beställd utbildning

Utredningens förslag: Regler för beställd utbildning fastställs i högskoleförordningen. Med beställd utbildning avses högskoleutbildning i form av kurser eller motsvarande utbildningsmoment på grundnivå eller avancerad nivå som en högskola genomför åt eller beställer av ett annat svenskt eller utländskt lärosäte enligt överenskommelse med lärosätet.

En högskola får tillhandahålla beställd utbildning endast åt personer som är antagna vid den beställande högskolan. Studentens prestation examineras vid den genomförande högskolan och studenten har rätt att erhålla kurs- eller utbildningsbevis för genomgången utbildning vid den genomförande högskolan.

I förordningen (2010:543) om anmälningssavgift och studieavgift vid universitet och högskolor förtydligas att högskolan ska ta ut studieavgift för en avgiftsskyldig student inom beställd utbildning av det beställande lärosätet.

Villkor för ekonomisk redovisning regleras i universitetens och högskolornas regleringsbrev och bygger på att den svenska beställande högskolan får begära statlig ersättning för beställd utbildning.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget om beställd utbildning.

I dag får svenska lärosäten endast beställa utbildning inom Sverige eller av utländska lärosäten inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Det saknas förklaring till varför lärosätena inte får vända sig utanför EU/EES för att köpa utbildning. Internationaliseringsutredningen ser inga hinder för en utvidgning utan anser att det är en fråga som lärosätena bör få avgöra själva. Svenskt Näringsliv instämmer i detta.

Skulle regeringen inte gå på utredningens förslag om beställning från utländska lärosäten, bör regeringen överväga att inkludera flera andra ledande utbildnings- och forskningsländer som till exempel Förenta Staterna, Schweiz (som ofta tas med i andra regleringar till exempel vad gäller avgiftsfri utbildning), Kanada, Kina, Singapore, Australien, Hongkong och Japan som är de länder som har de femtio högst rankade universiteten (The Times Higher Education World University Rankings 2019) samt Storbritannien för det fall landet lämnar EU.

10.4 Förslag till förändring av förordningen om uppdragsutbildning

Utredningens förslag: I förordningen om uppdragsutbildning vid universitet och högskolor ska det anges att uppdragsutbildning åt icke-offentliga uppdragsgivare även får avse utbildning som behövs inom internationellt utvecklingssamarbete eller humanitärt bistånd.

Svenskt Näringsliv tillstyrker förslaget till förändring av förordningen om uppdragsutbildning.

* * *

Avslutningsvis påminner Svenskt Näringsliv om föreningens remissyttrande avseende Internationaliseringsutredningens förslag till internationaliseringsstrategi (U2018/00382/UH). Där lämnades ett antal synpunkter och förslag. Sammanfattningsvis var det att

- ett specifikt mål om samarbete med näringslivet bör införas i strategin
- strategin på flera punkter bör kompletteras med en utvecklad syn på näringslivet
- en aktiv rekryteringspolitik bör utvecklas
- regeringens eget arbete med strategin bör tydligare belysas och utvecklas, bland annat med skrivelser till riksdagen inför utvärderingarna
- det måste bli tydligare hur regeringen inom andra politikområden förhåller sig till strategin (migration, bostadspolitik med flera områden)
- relationen till tidigare strategier inom området och andra beslutade strategier, till exempel Sveriges exportstrategi, måste förtydligas
- även om inga länder pekats ut bör det övervägas om ämnesprioriteringar behöver göras på övergripande nivå
- strategin bör omfatta etableringen av utländska lärosäten i Sverige, även om det sker utan samarbete med svenska lärosäten
- det bör vara ett mål att ett högt rankat lärosäte etablerar ett filialuniversitet i Sverige
- områdena offentlig diplomati och vetenskapsdiplomati bör utvecklas och tydligare framgå i beskrivningen av mål och åtgärder
- flera svenska och utländska utvärderare bör delta i uppföljning och utvärderingen
- det kan behövas former för och mottagare på regeringsnivå för hur mindre ändringsbehov och förtydliganden av strategin ska hanteras under perioden.

Högre utbildning och forskning är en omfattande verksamhet som tar stora offentliga resurser i anspråk. Därför är det rimligt att det ställs höga krav. Det betyder inte mer styrning, utan bättre styrning. Akademisk frihet och autonomi för lärosätena är omistliga värden i ett land som vill vara en ledande kunskapsekonomi. I ett land som Sverige, med ett näringsliv som deltar i den globaliserade ekonomin, kommer dock framgångsrik internationalisering av högre utbildning och forskning bero på hur väl näringslivet involveras.

FÖRENINGEN SVENSKT NÄRINGSLIV

Fredrik Sand
Högskolepolitisk expert